

Azərbaycan Respublikası
Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi

ZEMFİRA QAFAROVA

TOFIQ BAKIXANOV

Bakı –2017

Zemfira Qafarova. Tofiq Bakıxanov.

Bakı, «Prestij-N», 2017, səh 40.

ISBN 978 9952 21 060 6

© Azərbaycan Respublikası
Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi, 2017

Respublikanın Xalq artisti, "Şöhrət" ordenli Tofiq Bakıxanov Azərbaycan musiqi mədəniyyətinin inkişafında əhəmiyyətli rolu olan görkəmli bəstəkarlardan biridir.

Yaradıcılığa 50-ci illərin sonu, 60-cı illərin əvvəllərində başlamış T.Bakıxanovun əsərləri respublikamızın hüdudlarından uzaqlarda belə böyük rəğbət qazanmışdır. T.Bakıxanov həmişə xalqın həyatı ilə ayaqlaşır, öz əsərlərində müasir gerçəkliyi ona xas olan forma, obraz və rənglərdə ifadə etməyə çalışır. Lirika və janrlılıq, dramatizm və epik genişliklə səciyyələnən müxtəlif xarakterli obraz sferasının hörülməsi bəstəkarın musiqisinə xas olan bədii xüsusiyyətlərdən biri kimi özünü qabarıq göstərir. Tofiq Bakıxanovun yaradıcılığı mahiyyət etibarı ilə Azərbaycan klassik musiqisinin dərin köklərinə əsaslanaraq xəlqilik və realizmin aparıcı prinsiplərini təsdiqləyən müasir musiqinin ümumi istiqamətində inkişaf edir.

T.Bakıxanov simfonik orkestr üçün müxtəlif janrlı əsərlərin, müxtəlif alətlər üçün instrumental konsert və

kamera əsərlərinin, "Xəzər balladası", "Şərq poeması", "Xeyir və Şər" baletlərinin, musiqili komediyaların, bir çox mahnı və romansların müəllifidir.

Bəstəkarın rəngarəng yaradıcılığında kamera instrumental musiqi əsas yer tutur. Ü.Hacıbəyli adına Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasının (indiki BMA) kamera ansamblı kafedrasının professoru T.Bakıxanov öz üslubunu bu janrlarda daha çox dolğun və bədii inandırıcılıqla reallaşdırmağa nail olmuşdur. Bəstəkar bu janrların inkişafı və təbliğinə böyük əmək sərf edir.

Tofiq Bakıxanov Azərbaycanda məşhur olan bir ailənin nümayəndələrindəndir. O, 8 dekabr 1930-cu ildə Bakıda görkəmli muğam ustası tarzən Əhməd Bakıxanovun (1892-1973) ailəsində dünyaya göz açmışdır. Atası bütün ömrü boyu Azərbaycan musiqisinin təbliğində səmərəli fəaliyyət göstərmiş, dahi bəstəkar Üzeyir Hacıbəyli (1885 - 1948) ilə birlikdə işləmiş və hal-hazırda onun adını daşıyan Azərbaycan xalq çalğı alətləri ansamblının yaradıcısı və bədii rəhbəri olmuşdur.

Bəstəkarın ulu babası Abbasqulu Ağə Bakıxanov-Qüdsi (1794 -1846) isə tarix, fəlsəfə və bir çox başqa elm sahələrində dərin biliklər əldə etmiş, əruz vəznində dəyərli şeirlər yazmışdır.

Qeyd etmək maraqlıdır ki, gələcək bəstəkarın yaxın qohumları arasında da musiqiçilər az deyildi: onun babası Məmmədrza Bakıxanov xalq musiqisinin bilicisi və həvəs-

karı idi, böyük əmisi, Respublikanın Əməkdar artisti Məmməd mirzə Bakıxanov Əli Bayramov adına klubun nəzdindəki "Türk qızları" Xalq çalğı alətləri orkestrinin rəhbəri, Şərq konservatoriyasının baş inspektoru idi. Kiçik əmisi Həşim geoloq idi, lakin kamançada da çox gözəl çalırdı. Bəstəkarın böyük qardaşı Məmməd rza violonçelçalan olmuşdur, uzun müddət A.Zeynallı adına Bakı Musiqi Məktəbinin (indiki Musiqi Kollecinin) müəllimi olmuşdur. Bacısı Zivər də musiqi müəlliməsi olmuşdur. Əmisi uşaqları Respublikanın Əməkdar artistləri Tələt və Akif Bakıxanovlar uzun illər Azərbaycan Dövlət Filarmoniyasında konsertmeyster vəzifəsində çalışıblar. Musiqiçi sələflərinin istedadını əxz edən balaca Tofiq onun bir musiqiçi kimi formalaşmasına mühüm təsir göstərən Azərbaycan xalq musiqisinə həmişəlik bağlanır. Tofiqin yaradıcılıq taleyində Azərbaycan musiqisinin görkəmli klassiki, Bakıxanovlar ailəsinin tez-tez qonağı olan Üzeyir Hacıbəylinin çox böyük rolu olmuşdur. Məhz bu illərdə Ü.Hacıbəyli Əhməd Bakıxanovu muğam ifadəliliğini tədris etmək üçün konservatoriyaya dəvət etmişdi. Ü.Hacıbəylinin məsləhəti ilə Tofiq Bakıxanov onillik musiqi məktəbinin skripka şöbəsinə, Əməkdar müəllim N.İ.Tsimberovun sinfinə daxil olur. İşgüzarlıq, məqsədyönlülük, dəqiqlik, səliqəlik kimi keyfiyyətlər Tofiqi o nəslin yaşlıları arasında fərqləndirir. 1948-ci ildə T.Bakıxanov konservatoriyaya, professor S.Bretanitskinin sinfinə daxil olur və buranı 1953-cü ildə bitirir. Qeyd etmək

maraqlıdır ki, Bakı şəhər ictimaiyyəti T.Bakıxanovla ilk dəfə skripkaçı – solist kimi tanış olmuşdur. Hələ tələbəlik illərindən o, konservatoriyada, filarmoniyada keçirilən konsertlərdə çalmağa başlamışdır. Nizaminin 800 illiyinə (1947) həsr olunmuş yubiley konsertində Vyetanın Dördüncü Konsertinin parlaq ifası T.Bakıxanovun yadda qalan çıxışlarından biri olmuşdur. Skripkaçı T.Bakıxanovun repertuarı rəngarəng idi. Buraya İ.Bax, A.Qlazunov, P.Çaykovski, F.Mendelson, A.Vyetan, P.Vladigerov, Ü.Hacıbəyli, Q.Qarayev, F.Əmirov, R.Hacıyev, R.Mustafayevin əsərləri daxil idi. Bakıxanovun solo çıxışları L.Ginzburq, Ə.Bədəlbəyli, Ə.Həsənov, Niyazi, Ç.Hacıbəyov, K.Abdullayev, Ə.İsrafilzadə kimi dirijorların rəhbərliyi altında keçmişdir. Bir neçə illər ərzində T.Bakıxanov M.Maqomayev adına Azərbaycan Dövlət Filarmoniyasının nəzdində Dövlət Triosunun skripkaçısı kimi fəaliyyət göstərmişdir. Bu heyətə violonçelçalan S.Əliyev, pianoçu E.Ağayeva da daxil idilər.

İfaçılıq sahəsindəki müvəffəqiyyətlərinə baxmayaraq, T.Bakıxanova hələ məktəb illərindən ürəyində yer tutmuş musiqi yazmaq arzusu üstün gəlir. Beləliklə, hələ gənc yaşlarında o, violonçel, skripka, fortepiano və başqa alətlər üçün özünün ilk əsərlərini yazır. T.Bakıxanovun bu qabiliyyətini görən Q.Qarayev ona bəstəkarlıqla ciddi məşğul olmağı məsləhət bilir. T.Bakıxanov yenidən konservatorianın tələbəsi olur və 1957-ci ildə Q.Qarayevin sinfi üzrə bəstəkarlıq fakültəsini bitirir. Təsadüfi deyil ki, gözəl skrip-

kaçı, simfonik orkestrin konsertmeysteri olan T.Bakıxanov hələ tələbəlik illərindən bu günə qədər öz əhəmiyyətini itirməyən bir sıra əsərlər yaratmışdır. Onlardan biri istedadlı Azərbaycan bəstəkarı M.İsrafilzadənin xatirəsinə həsr edilmiş, onun adını musiqisevərlər arasında geniş tanıtmış "Elegiya"dır (1953).

Tələbəlik əsərlərindən violonçel və fortepiano üçün Birinci Sonata da xüsusilə diqqəti cəlb edir (1956). Özünün ilk ifaçısı – violonçelçalan S.Əliyevə həsr edilmiş bu əsər ilk dəfə Azərbaycan bəstəkarlarının I qurultayında müvəffəqiyyətlə səslənmişdir. Artıq bəstəkarın bu əsərində onun kamera-instrumental yaradıcılığı üçün səciyyəvi olan dərin fəlsəfi düşüncə, sonsuz həyatsevərlik, etirafın lirik səmimiyyəti, işıqlı və elegiyalı xəyalpərvərlik kimi müxtəlif ruhlu obrazlar cəmləşir. Bu sonatada müəllifin violonçel alətinin texniki və kantilen imkanlarını gözəl bilməsi aydın görünür. Violonçel üçün Birinci Sonata Moskvada keçirilən Azərbaycan ədəbiyyatı və incəsənəti günlüyündə S.Əliyev (violonçel) və E.Əliyevanın (fortepiano) ifasında uğurla səslənmişdir.

O vaxt T.Bakıxanovun diplom işi kimi təqdim olunan və imtahan komissiyasının yüksək rəyini qazanan skripka ilə orkestr üçün Birinci Konsertinin payına daha böyük müvəffəqiyyət düşür. Öz emosional dolğunluğu ilə rəğbət qazanan konsert həm də bəstəkarın musiqi dilinin parlaq boyalı melodizmi, musiqinin temperamenti kimi bir sıra

özünəməxsus cəhətlərini nümayiş etdirir. Müasir skripka texnikasının zəngin imkanlarından geniş istifadə edən T.Bakıxanov eyni zamanda əsərin ilk interpretatorudur. Qeyd etmək maraqlıdır ki, T. Bakıxanov öz İkinci Konsertini də tələbəlik illərində yaratmışdır, diplom müdafiəsinə isə bədii baxımdan daha dolğun və inandırıcı olan Birinci Konsertini təqdim etmişdir.

Skripka ilə orkestr üçün Birinci Konsertinə, violonçel və fortepiano üçün Birinci Sonatasına görə T.Bakıxanov I dərəcəli diploma və Azərbaycan gənclərinin II festivalının laureatı adına layiq görülmüşdür (1957). İlk əsərlər bəstəkarlıq texnikasına inamla bələd olan, öz yaradıcılıq qələminin təkmilləşməsinə cəhd edən gənc T.Bakıxanovun nailiyyətləri idi.

Qeyri-adi işgüzarlıq, məqsədyönlülük, müasir bəstəkarlıq texnikasının müxtəlif üsullarını mənimsəməyə yorulmaz cəhd yaradıcılıq onun yolunun ilk addımlarından T.Bakıxanovu bir bəstəkar kimi fərqləndirir. Bu keyfiyyətlər onun meyl etdiyi instrumental musiqi janrlarında xüsusilə aydın görünür. Bu baxımdan bəstəkarın 8 simfoniyası, 5 simfonik poeması, 5 simfonik muğamı, simfonik uverturaları, süitaları, müxtəlif alətlər üçün yazılan konsertləri diqqətəlayiqdir. Adları çəkilən bu əsərlərdə quruluşun məşabliyinə, "iri ştrixlər"lə düşünməyə, "poemalı", sərbəst simfonik nəql sferasına meyl daha çox duyulur. SSRİ Xalq artisti F.Əmirov simfonik janrın inkişafı haqqında danı-

şarkən T.Bakıxanovu özünü simfonik musiqi sahəsində uğurlar göstərən yeni nəsil bəstəkarları sırasına daxil etmişdir.

T. Bakıxanov 1960-cı ildə Ç.Hacıbəyovun idarəsi ilə Ü.Hacıbəyli adına Dövlət simfonik orkestrinin ifasında səslənmiş Birinci Simfoniyasını yaradır. Bəstəkarın iri formaya bələdliyini parlaq nümayiş etdirən bu Simfoniya Azərbaycan Mədəniyyət Nazirliyi və Bəstəkarlar İttifaqının respublika müsabiqəsində mükafata layiq görülmüşdür. T.Bakıxanovun özünəməxsus əsərləri sırasına "Salamlayıcı uvertüra" da daxildir. Bu əsər həyata Moskvada vəsiqə almış, ilk dəfə Latviyanın Xalq artisti L.Viqnerin idarəsi ilə Ümumittifaq radiosu və televiziyasının opera-simfonik orkestri tərəfindən ifa olunmuşdur (1961).

1962-ci ildə Moskvada, Rusiyanın Əməkdar incəsənət xadimi, Dağıstan Muxtar Respublikasının Xalq artisti C.Dalqatın idarəsi ilə Ümumittifaq radiosu və televiziyasının Böyük simfonik orkestrinin ifasında bəstəkarın İkinci Simfoniyası səslənmişdir. Bakıda Simfoniya 1966-cı ildə K.Əliverdibəyovun idarəsi ilə Azərbaycan simfonik orkestrinin ifasında dinləyicilərə təqdim olunmuşdur. Simfoniyanın partiturası müəllifin milli koloriti, parlaq və obrazlı tematizmi incəliklə duymasını, orkestrin ifadə vasitələrindən istifadə məharətini nümayiş etdirir.

Kamera orkestri üçün Üçüncü Simfoniya 1963-cü ildə yaranmışdır. Əsər ilk dəfə 1965-ci ildə Bakıda N.Rzayevin

idarəsi ilə Dövlət kamera orkestri tərəfindən ifa olunmuşdur. Burada bəstəkarın fantaziyası sanki tükənməzdir: simfoniyanın partiturasında üsulların yeni və gözənilməz uyuşması, ifadəli mövzular, qüdrətli orkestr qabarmaları özünü göstərir.

1973-cü ildə Azərbaycan Bəstəkarlar İttifaqının III qurultayında simfonik konsertin proqramına salınmış "Səhər" simfonik poeması dinləyicilərin diqqətini cəlb etdi. Bu əsərdə müəllifin əsas tematik-intonasiya materialının yeniləşdirməsinə cəhdi hiss olunur.

1982-ci ildə T.Bakıxanov Dördüncü Simfoniyasını yazır. Bu Simfoniya obraz, ideya məzmunu, ülvə və sira-yətedici lirikanın dərin ifadəsi ilə fərqlənir. Simfoniyanın silsiləsi qeyri-adi qurulmuşdur: onu mülayim Andante açır.

Burada epik düşüncə və emosional həyəcan birləşir. Orta bölmənin mövzusu kulminasiya anlarında fəal inkişaf edir. II hissə – "Yürüş" ekspressiv lirika xəttini davam edir. Eyni zamanda bu hissədə kəskin ritmik şəkil, metrə orijinal harmonik birləşmələrin tez-tez dəyişməsi ilə səciyələndirən yeni bir obraz yaranır. III hissə – Moderato sanki əvvəlki iki mövzunun əsas intonasiya materialını sintezləşdirir, lakin bu sintez özünü modifikasiya şəklində büruzə verir. Burada musiqi dilinin bütün komponentləri – axıcı polifoniya, harmonik komplekslərin ekspressivliyi, muğam ahənginin ifadəli ornamenti musiqinin milli əsaslarının aşkarlanmasına yönəldilmişdir. Simfoniyanın finali – Alle-

gro silsilənin məzmununu məharətlə ümumiləşdirir. O, mülayim girişlə – Maestoso ilə açılır. Burada milli cəhətlər "Yallı" xalq rəqsi ilə uyuşan rəqs ritmlərində orijinal ifadə olunmuşdur. Aşiq səslənməsi isə harmonik dildə fəal görünür.

T.Bakıxanovun maraqlı simfonik əsərləri sırasında vaxtsız dünyadan köçmüş qızının xatirəsinə həsr olunmuş "Nigar" adlanan Beşinci Simfoniyaşının adını çəkmək lazımdır. Bu əsərdə bəstəkar həm öz şəxsi kədərini, eləcə də 90-cı illərdə baş vermiş hadisələrlə əlaqədar ümümxalq faciəsini təsvir eimişdir.

2006-cı ildə filarmoniyada bəstəkarın Ümummilli liderimiz Heydər Əliyevə həsr olumuş "Həmişə bizimlə" simfonik poeması dinləyicilərin böyük rəğbətini qazandı.

Maraqlı simfonik əsərlər içərisində Türkiyədə ilk dəfə səslənmiş və görkəmi maarif xadimi İhsan Doğramacıya həsr olunmuş Altıncı "Türk" Simfoniyaşının adını çəkmək lazımdır.

T.Bakıxanovun orijinal simfonik əsərləri arasında "Nəva" simfonik muğamı xüsusilə fərqlənir. Bəstəkar bu əsəri atası Əhməd Bakıxanovun çalgısından yazmışdır. Məlum olduğı kimi, bütün müsəlman Şərqində "Nəva" simfonik muğamı xüsusilə fərqlənir. Bu muğam XIV əsrdə daha geniş yayılsa da onun bir çox şöbəsi ixtisarlanmış və bu muğam bizim yüzilləyə daha çox yığcam – cəmi 9 şöbədən ibarət formada gəlib çatmışdır.

T.Bakıxanovun "Nəva" simfonik muğamı eyniadlı klassik mənbə kimi "Bərdaşt" şöbəsi ilə başlanır. Bu ənənəyə görə bütün muğamın mülayim girişi funksiyasını daşıyır. Bəstəkar bu səciyyəvi xüsusiyyəti simfonik əsərdə də saxlayır. Sonra mahiyyətinə görə əsas bölmə (maye) olan və aramlı nəqlin başlanğıcına xidmət edən "Nəva" özü səslənir. Tədricən emosional tonus bəzən həyəcanlılıq xüsusiyyəti alaraq dəyişikliyə məruz qalır. Bütün bunların inkişafı əzəmətli "Nişapur"a gətirib çıxarır.

T.Bakıxanovun simfonik muğamları içərisində "Hümayun" simfonik muğamı xüsusilə fərqlənir. Bu muğam bəstəkarın bəstələdiyi sayca ikinci simfonik muğamıdır. "Hümayun" simfonik muğamı 1991-ci ildə yazılmışdır. Bu əsəri yazmağı bəstəkara qızı – şərqsünas alim Nigar Bakıxanova məsləhət görmüşdü. Qeyd etdiyimiz kimi, həmin dövr Azərbaycanda qanlı izlər buraxmış Qarabağ hadisələrinə təsadüf edirdi. T.Bakıxanov "Hümayun" simfonik muğamını xüsusilə Xocalı faciəsinə həsr etmişdir. Bəstəkarın faciəvi obrazları əks etdirmək üçün məhz "Hümayun" muğamını seçməsi heç də təsadüfi deyil. Çünki Azərbaycanda istifadə olunan 7 əsas muğam içərisində ən kədərli və hüznü xarakterə malik muğam Hümayun muğamıdır. Dahi bəstəkarımız Ü.Hacıbəyli "Azərbaycan xalq musiqisinin əsasları" kitabında qeyd edir ki: "Hümayun" muğamı "Şüştər" muğamından sonra kədərli əhvali-ruhiyyəyə malikdir". T.Bakıxanov "Hümayun" simfonik mu-

ğamını atası, görkəmli tarzən Əhməd Bakıxanovun ifasından yazmışdır. Bəstəkarın yaratdığı simfonik muğamında "Hümayun" muğamının 10 şöbəindən istifadə olunub. Bundan başqa bəstəkar öz simfonik muğamına rənglər də əlavə edib. Belə ki, T. Bakıxanovun "Hümayun" simfonik muğamı aşağıdakı şöbələrədən ibarətdir: "Maye Hümayun", "Bəxtiyar"i, "Rəng", "Fəli", "Məsnəvi", "Şüştər", "Tərkib", "Bidad", "Kiçik məsnəvi" və ya "Məsnəviyi-səgir".

Qarabağ hadisələrinə həsr olunmuş simfonik əsərlər içərisində 7-ci "Qarabağ harayı" simfoniyaının da adını çəkmək lazımdır.

Bəstəkarın son simfonik əsərləri arasında dahi bəstəkar Ü. Hacıbəylinin xatirəsinə həsr olunmuş tar və simfonik orkestr üçün yazılmış 8-ci Simfoniyaının adını çəkmək lazımdır. Bu əsər xalq artisti Rauf Abdullayevin rəhbərliyi altında 2006-cı ildə bəstəkarın 75 illiyinə həsr olunmuş konsertdə uğurla səslənmişdir (tarda Xalq artisti Ramiz Quliyev ifa etmişdi).

Tofiq Bakıxanovun çox sahəli yaradıcılığının böyük və dəyərli hissəsinin aparıcı xəttini kamera instrumental musiqisinin janrları təşkil edir.

Bəstəkarın kamera instrumental musiqi janrlarına muntəzəm müraciət etməsi təkcə onun bu sahədə öz üslubunu daha çox dolğunluqla reallaşdırma bacarığı ilə deyil, həm də ansambl musiqisinin genişlənməsi və təbliğində tükənməz marağı olması A.Zeynallı adına Bakı Musiqi

Məktəbinin (indiki Kollec) skripka və Ü.Hacıbəyli adına Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasının (indiki BMA) kame-
ra ansamblı sinfindəki işinin spesifikasi ilə bağlıdır.

T. Bakıxanov skripka, violonçel, viola, fleyta və forte-
piano üçün 26 sonata, trio, kvartet və kvintet, 26 çeşitli
alətlər üçün konsert, o cümlədən 2 ikili konsertin müəl-
lifidir. Başqa sözlə, T. Bakıxanovun kamera əsərləri, demək
olar ki, bu sahənin bütün janrlarını əhatə edir. Onların hər
birində bəstəkarın yaradıcılıq simasının müxtəlif tərəfləri
açılır, hər biri onun üslubuna yeni cizgilər daxil edir.

Kamera musiqisi klassiklərinin ənənələrinə əsaslanan
və öz üslubunu daim zənginləşdirməyə cəhd edən T.Ba-
kixanov bu əsərlərdə dinləyicini yeniliklə təəccüblən-
dirməyə çalışmış; bəstəkarın kamera musiqisində köhnə və
yeni, adət olunmuş və olunmamış, sadə və mürəkkəb ara-
sında təbii nisbət həmişə hiss edilir. Bu isə dinləyiciyə ona
təqdim olunan səslər dünyasında kifayət qədər oriyentirə
malik olması üçün imkan yaradır.

T.Bakıxanovun kamera əsərləri elə bədii nailiyyətlərə
malikdir ki, onlar bu əsərlərin ifaçılıq praktikasında kifayət
qədər yer tutmasını təmin edir. Bu əsərlər bütövlükdə
müasir kamera musiqisinə xas olan nəzəri və estetik prob-
lemləri qarşıya qoyur və çox vaxt uğurla həll edir.

Bəstəkarın kamera-instrumental əsərlərinin çoxu
üçün musiqiçi-virtuozun təşəbbüsünə müəyyən genişlik
açan sərbəst ruh səciyyəvidir. Bu xüsusiyyətə görə Bakı-

xanovun kamera əsərlərinin yaranmasında S.Əliyev, V.Anşeleviç, İ.Turiç, F.Quluzadə, E.İskəndərov kimi violonçelçəlanlar, skripkaçı A.Əliyev, S.Qəniyev, Ə.Babayev, T.Babayeva, T.Əliyeva, G.Əhmədova, violaçı T.Aslanov, fleytaçı Ə.İskəndərov, T.Hacıyev, M.Ağamalızadə, pianoçu Z.Adıgözəlzadə. A.Abdullayev, Ə.Vəkilova, N.Sultanov, S.Behbudova, F.Əhmədbəyova, K.Mirbabayeva, M.Sadiqzadə, tarzən R.Quliyev, H. Vəkilov, S.Paşazadə, həmçinin kamera musiqisini onun mürəkkəb vəziyyətlərini də başa düşən bədii kollektivlər bəstəkarın fantaziyasını müştərək təsirləndirmiş və stimullaşdırmışlar.

T.Bakıxanovun kamera-instrumental musiqisinin tutumlu sahəsini skripka əsərləri təşkil edir. O, hələ tələbəlik illərində bu alətə maraq göstərirdi. Bəstəkarın həmin illərdə yaratdığı Andante, Sonatina, 17 uşaq pyesi, Skripka ilə fortepiano üçün 15 Azərbaycan xalq mahnısı zövqün qüsursuzluğu ilə diqqəti cəlb edir. Bu əsərlərdən bəziləri bir çox ifaçıların repertuarına daxil olmuşdur. "Skripka və fortepiano üçün Andante" əsəri 1963-cü ildə Azərbaycanda keçirilən Bolqar incəsənəti günlərində Bolqar skripkaçısı Georgi Baykovun, 1965-ci ildə Pskovda E.Pudoviçkin (skripka) və J.Braginskayanın (fortepiano) ifasında səslənmişdir.

1970-ci ildə Bakıxanov "Skripka və fortepiano üçün Birinci Sonata"sını (major) yazır. Əsər ilk dəfə elə həmin ildə skripkaçı S.Qəniyev və pianoçu Z.Adıgözəlzadənin ifasında səslənmişdir. Əsərdə bəstəkarın Azərbaycan folk-

loruna özünəxas münasibəti, milli xarakterin elegiyalıqdan qarşısıalınmaz şənliyə qədər səciyyəvi keçidlərlə verilməsi özünü göstərir.

1971-ci ildə T. Bakıxanov "Skripka və fortepiano üçün İkinci – Romantik Sonata"sını yaradır. Əsər ilk dəfə elə həmin ildə bəstəkarın M.Maqomayev adına Azərbaycan Dövlət Filarmoniyasında keçirilmiş müəllif gecəsində, S. Qəniyev (skripka) və Z.Adıgözəlzadə (forte-piano) ifasında səslənmişdir. Sonralar sonata respublikanın Xalq artisti A.Əliyevin repertuarına daxil olmuşdur. Hər iki sonata ilk interpretatorlarının ifasında 1973-cü ildə Moskvada Ümumittifaq radiosu tərəfindən lentə yazılmışdır.

1976- cı ildə T.Bakıxanov "Skripka və fortepiano üçün Üçüncü Sonata"sını yazır. Əsər ilk dəfə həmin ildə A.M.Şərifzadə adına Aktyor evində keçirilmiş müəllif konsertində, A.Əliyev (skripka) və Z.Adıgözəlzadənin (forte-piano) ifasında səslənmişdir.

"Skripka və fortepiano üçün Dördüncü Sonata"sını isə bəstəkar 1979-cu ildə yaratmışdır. İlk dəfə həmin ildə Ə.Babayev (skripka) və F.Hacıyevanın (forte-piano) ifasında səslənmiş bu əsər sonralar fond üçün lent yazısına alınmışdır.

Tofiq Bakıxanov yaradıcılığında Şərq xalqlarının ənənəvi musiqisinə hörmət və sevgi öz əksini tapır. Kiçik yaşlarından atasının ifasında müntəzəm şəkildə eşitdiyi muğamlar vasitəsi ilə bütövlükdə Şərq musiqi aləmini də-

rindən mənimsəmiş, İran, ərəb və xüsusi ilə türk musiqisi T.Bakıxanovun diqqətini çəkmiş, həm də bir çox gözəl əsərlərin meydana gəlməsinə təkan vermişdir.

Bəstəkar hələ 1967-ci ildə Türk Cümhuriyyətinə ilk gəlişi zamanı, İstanbul və Ankara radiolarının arxivlərini diqqətlə izləmiş, bəyəndiyi xalq havalarını öz əsərlərində işləmək qərarını vermişdir. 5 sayılı "Türk sonatası", 6 sayılı "Türk simfoniyası", "Türk rapsodiyası" və "Türk eskizləri" bu istiqamətdə yazılan ən gözəl sənət əsərləri sayıla bilər.

Piyano ilə skripka üçün yazılan digər sonataları (№ 6,7) bəstəkar müvafiq olaraq İran və ərəb xalq musiqi mövzuları əsasında yaratmışdı. İran musiqisi əsasında yazılan digər əsər "Şərqdən gələn sədalar" adlanır.

Tofiq Bakıxanovun Guzey Kıbrıs Türk Cümhuriyyətinə səfərləri də sənət baxımından uğurlu olmuşdu. Y.Taner və M.İslamoğlunun yayınlamış olduqları "Quzey Kıbrıs türkləri və oyun havaları" toplusundan örnəklər, bəstəkar tərəfindən işlənmişdir. Bu mövzularda bəstələnmiş iki əsər – "Quzey Kıbrıs Süitəsi" və "Quzey Kıbrıs Fəsilləri" Kıbrıs adasında yaşayan türk xalqının mədəniyyətində mühüm bir hadisə olaraq dəyərləndirilmişdir. Kuzey Kıbrıs Türk Cümhuriyyətinin Cümhurbaşkanına həsr etdiyi "Türk eskizləri" əsərini bəstəkar orkestr üçün işləyərək onun partiturasını Guzey Kıbrısa hədiyyə olaraq göndərmişdir.

Tofiq Bakıxanovun Şərq mövzusuna həsr olunmuş əsərləri içərisində silsilə yazılan skripka və fortepiano üçün

sonataları xüsusilə fərqlənir. Bu silsiləyə daxil olan ilk sonata qeyd etdiyimiz skripka və fortepiano üçün türk mövzusunda yazılmış 5-ci sonatasıdır. T.Bakıxanovun türk musiqi nümunələri əsasında qələmə aldığı skripka və fortepiano üçün sonatası bu ölkədə səfəri zamanı toplanmış material əsasında yazılıb. Bəstəkar Müzəffər Sarısözün tərtib etdiyi "Türk xalq musiqi üsulları" not ədəbiyyatından istifadə edib. Bakıxanov oradan aldığı mövzuları orijinal tərzdə işləmiş, onlara yeni məzmun, dramaturji ovqat vermişdir. Sonata Azərbaycanın görkəmli skripkaçısı, respublikanın Xalq artisti Sərvər Qəniyevə ithaf edilmişdi. Bu sonata görkəmli Azərbaycan skripkaçıları tərəfindən Azərbaycanda və başqa ölkələrdə uğurla səslənməkdədir.

Silsilənin növbəti sonatası Bakıxanovun "Skripka və fortepiano üçün 6 №-li sonata"sıdır. Bu sonata "İran xalq musiqisi mövzuları" əsasında yazılmışdı. İran ərazisində yaşayan etnik qurumların tarixinin və mədəniyyətinin öyrənilməsi göstərir ki, İranda ən qədim tarix və mədəniyyət türk xalqlarının həyatı ilə bağlıdır. Sonatada bəstəkar "Şur" və "Hümayun" adlarından məharətlə istifadə etmişdir.

Tofiq Bakıxanovun 7-ci sonatası "Ərəb xalq mövzuları" əsasında işlənmişdir. Sonatanın əsasında ərəb musiqçisi Cəmil Naşirin Samir Əl Bazinin topladığı melodiylar və ərəb dünyasının ən sevimli və populyar "Şələbiyyə" mahnısının melodiya dayanır. Ərəb musiqisinə xas olan

oynaq ritmlər, vurğular, orijinal dəyişkənlik, şivəli melodiyların bir-birini əvəz etməsi əsərin birinci hissəsində maraqlı bir məişət lövhəsi yaradır. Müəllif janr etibarı ilə sonata çərçivəsindən çıxaraq, konsert janrı üçün daha səciyyəvi olan kadensiyaya müraciət edir. Sonatada əks olunmuş ərəb xalq musiqisinin cizgilərini dinlədikcə onların Azərbaycan musiqisi ilə eyni özəyə mənsub olduğunu görmək olur. Ərəb makamlarının strukturunun və milli xüsusiyyətlərinin Azərbaycan, İran şifahi professional ənənəvi musiqisi ilə qarşılıqlı müqayisəsi göstərir ki, model, quruluş, struktur baxımından ərəb makamları, Azərbaycan, İran muğam sənəti ilə eynidir. Fəqət uzun bir tarixi proses keçdiyi üçün bu sənət növlərində müəyyən dəyişikliklər olmuşdur.

"Şərq sonataları" silsiləsinə daxil olan sonatalar içərisində "Skripka və fortepiano üçün 8 №-li sonata"nı xüsusi qeyd etmək lazımdır. Azərbaycan xalq musiqisi inciləri əsasında yazılan bu sonata görkəmli bəstəkar Tofiq Quliyevə həsr olunmuşdu. Məlumdur ki, T.Quliyev Azərbaycan estrada musiqisinin, eləcə də estrada mahnılarının banisi sayılır.

Lakin bununla bərabər o, özünün etiraf etdiyi kimi, (xüsusilə lirik xalq mahnılarının vurğunu idi. Bunu nəzərə alaraq, Tofiq Bakıxanov öz əsərində lirik xalq mahnılarından və muğamlardan böyük ustalıqla istifadə edir. Belə ki, bu sonatada "Rast", "Arazbarı" zərb muğamlarının prinsipləri

duyulur. Qeyd edək ki, diqqəti cəlb edən cəhətlərdən biri də odur ki, T.Bakıxanov əsərin bəzi səhifələrində (xüsusilə 3-cü hissədə) caz musiqisi ritmlərindən, ona məxsus səciyyəvi melodik xüsusiyyətlərdən də istifadə etmişdir. Bu məziyyətlərdən istifadə məhz T.Bakıxanov caz estrada musiqi səhəsində əzmlə çalışdığına bir işarədir.

Tofiq Bakıxanovun yaradıcılığında violonçel üçün yazılan əsərlərə də böyük yer verilir. Onu da demək lazımdır ki, həyatı onun müxtəlif vəziyyətlərində görmək və əks etdirmək cəhdi bəstəkarın violonçel üçün əsərlərində də aydın görünür.

T.Bakıxanov violonçel və orkestr üçün ilk konsertlərdən birinin müəllifidir. Səslənmə koloritinin özünəxaslığı ilə diqqəti cəlb edən bu konsert ilk dəfə Moskvada Bəstəkarlar İttifaqında, Rusiyanın Əməkdar incəsənət xadimi, professor S.İ.Knuşevitskinin (violonçel) ifasında səslənmişdir. Bakıda isə konsert ilk dəfə Azərbaycan Bəstəkarlar İttifaqının II plenumunda ifa olunmuşdur. Bu əsər nəinki violonçel üçün kiçik ədəbiyyatı, həm də bütövlükdə Azərbaycan instrumental musiqisini zənginləşdirmişdir.

T.Bakıxanovun violonçel üçün Birinci Sonatası yüksək professionalizmi ilə fərqlənir. Bəstəkarın İkinci Sonatası isə janrın spesifikasiyaya dərin nüfuzetmə ilə diqqəti cəlb edir. T.Bakıxanovun ən parlaq əsərlərindən biri olan bu sonata, müəllifin yaradıcılıq yetkinliyini təsdiqləyir. Əsərdə bəstəkarın fərdi manerası – formanın sərbəst, tematizmin geniş

və intensiv inkişafına, ixtisarlanmış işləməyə, yəni məhz son dövr kamera əsərlərində ardıcıl ifadə olunan xüsusiyyətlərə cəhd etməsi özünü aydın göstərir.

T.Bakıxanovun üslubunun sonrakı inkişafında ifaçı və dinləyici məhəbbətini tez bir zamanda qazanmış violonçel və fortepiano üçün Üçüncü Sonatası xüsusi yer tutur (1968). T.Bakıxanovun violonçel əsərləri bəstəkarın kamera-instrumental yaradıcılığının mühüm səhifəsini təşkil edir. Bu əsərlərdə onun kamera üslubunun elə cəhətləri kristallaşmışdır ki, onlar bəstəkarın digər kamera-instrumental əsərlərinə də nüfuz etmiş və öz sonrakı inkişafını tapmışdır.

T.Bakıxanovun 1967-1977-ci illər ərzində yaratdığı fleyta ilə orkestr üçün 3 sonatası və miniatürləri də Azərbaycan kamera-instrumental musiqisində mühüm yer tutur.

Bəstəkar 1967-ci ildə yazdığı Birinci Konsertində alətin bütün texniki arsenalından, milli koloritdən bacarıqla istifadə etmişdir. Konsert ifadənin səmimiliyi ilə diqqəti cəlb edir.

Fleyta və fortepiano üçün Birinci Sonata (1971) tematik münasibət və inkişaf üsulları baxımından maraqlıdır. Üçhissəli silsilə kimi təqdim edilən bu Sonatada müxtəlif səciyyəli kontrast obrazlar qarşılaşır. Bütün Sonata intonasiya baxımından bir-birinə bağlı mövzuların sərbəst şəkildə biri digərinə keçən dinamik axını kimi qavranılır. Romantik musiqidə tez-tez özünü göstərən bu xüsusiyyət

bölmələr arasında daxili əlaqə yaradaraq formanın monolitliyinə təsir göstərir.

T.Bakıxanovun fleyta üçün Birinci Konserti və Birinci Sonatası repertuar əsərləri oldu. Onlar tədris proqramlarına salınmış, nəinki respublikamızda, hətta onun hüduurlarından uzaqlarda da səslənmişdir.

Bəstəkarın fleyta üçün İkinci – "Elegiyalı sonata"sı da yazı üslubunun professionalizmi ilə fərqlənir. Əsər ilk dəfə 1972-ci ildə, bəstəkarın A.M. Şərifzadə adına Aktyor evində keçirilmiş müəllif gecəsində səslənmişdir. Sonatanın iki hissədən ibarət tematik materialı birnəfəsə inkişaf edir. Əsərin proqramına uyğun olaraq sonatanı boyayan lirik ruh özünü çoxcəhətli: gah epik, yaxud patetik çalarlarla, gah daxili həyəcanların ifadəsi, yaxud doğma təbiət lövhələrinin təəssüratı ilə bağlı şəkildə göstərir.

1974-cü ildə T.Bakıxanov özünün bədii zövqünü, milli koloritin parlaqlığını, texniki vasitələr arsenalına tam bələdliyini nümayiş etdirən Fleyta və simli orkestr üçün İkinci Konsertini yazır. Bəstəkarın "Elegiyalı sonata"sı və İkinci Konserti təkcə Bakıda deyil, həm də Moskvada, Novosibirskdə, Tallində, Odessada səslənmiş, mətbuatın ən müsbət rəylərini qazanmışdır. T.Bakıxanovun 1976-cı ildə yaratdığı Üçüncü Sonata quruluş aydınlığı və tonal sabitliyi ilə diqqəti cəlb edir. Kontrast obrazların növbələşməsi bu əsəri əvvəlki sonatalarla doğmalaşdırır. Sonatanın əsas dra-

maturji vasitələri – silsiləlik, kontrast sferaların daxili vəhdəti formanın bitkinliyinə tabe edilmişdir.

Bəstəkarın bu əsərləri də respublikamızdan uzaqlarda belə rəğbət qazanmışdır. Onlar radio və televiziya da səslənir, kamera ansamblı sinfində tədris edilir, lentə yazılır, nəşr olunur. "Melodiya" Ümumittifaq firması T.Hacıyev (fleyta) və A.Abdullayevin (fortepiano) ifasında T. Bakıxanovun fleyta əsərlərindən ibarət valı bütövlükdə musiqisevərlərə təqdim etmişdi. Bəstəkarın bütün fleyta əsərləri Moskvada həmin ifada lentə yazılmış və Ümumittifaq radiosunun fonduna daxil olmuşdur.

Azərbaycan musiqisində viola üçün sonata janrının yaranması da T. Bakıxanovun adı ilə bağlıdır. Bəstəkar 1979-cu ildə viola və fortepiano üçün Birinci Sonatasını yazır. 1980-1981-ci illərdə isə viola üçün daha iki sonata meydana gəlir. Müasir insanın obrazı, onun zəngin daxili aləmi və işıqlı, nikbin dünyaduyumunun təsviri bu əsərlərin əsas məzmununu təşkil edir. Sonatalarda muğam intonasionaları təzə və orijinal səslənir, onların rəngbərəng tembr-harmonik görünüşü musiqinin emosional ifadəliyini nəzərə çarpdırır. İkinci Sonatanın Bayatı-Şiraz ladına əsaslanan II hissəsi buna parlaq misal ola bilər.

Kompozisiya quruluşuna görə klassik silsilə kimi təqdim olunan hər üç sonatanın hər birinin məzmunu özünəməxsus xüsusiyyətlərə malikdir.

T. Bakıxanov viola ilə simfonik orkestr üçün Birinci Konsertini əsərin ilk ifaçısı olan T.Aslanova həsr etmişdir. Konsert ilk dəfə 1988-ci ildə Azərbaycan Bəstəkarlar İttifaqının VII qurultayında dirijor Y.Adıgözəlzadənin idarəsi ilə səslənmişdir. T.Bakıxanov kvintet üçün poema, simli kvartet, üç trio və başqa kamera-instrumental əsərlərin də müəllifidir.

Moskvada, Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasının 50 illiyinə həsr edilmiş konsertdə ilk dəfə "Gənclik triosy № 1" səslənmişdir (1971). Əsər milli koloritin təzəliyi və orijinallığı, melodik dilin parlaqlığı ilə fərqlənir. T.Bakıxanovun skripka və violonçel ilə kamera orkestri üçün ikili konserti də xüsusilə maraqlıdır. Əsər ilk dəfə bəstəkarın M.Maqomayev adına Azərbaycan Dövlət Filarmoniyasında keçirilmiş müəllif gecəsində ifa olumuşdur (A.Əliyev – skripka, K. Əliyev – violonçel, dirijor – respublikanın Xalq artisti N.Rzayev).

Məşhur tarzən Ə.Bakıxanovun oğlu Tofiqin Azərbaycan xalq musiqisinə dərin və sonsuz məhəbbəti onun tar üçün yaratdığı orijinal əsərlərində xüsusilə aydın görünür.

T. Bakıxanovun instrumental musiqisinin tutumlu sahəsini tar və simfonik orkestr üçün 5 konsert təşkil edir. Bəstəkar atasının xatirəsinə həsr etdiyi Birinci Konserti 1981-ci ildə yazmışdır. Klassik konsert janrının ənənələrinə əsaslanan bu əsərdə müəllif Ə.Bakıxanovun öz ifaçılıq təcrübəsində işlətdiyi bir çox üsullardan, məsələn, lal bar-

maq, sürüşdürmə barmaq, üst-alt, santur və başqa cizgilərdən istifadə etmişdir. Tarın texniki və ifadə imkanlarını nümayiş etdirən bu konsertdə "Rast", "Bayatı-Şiraz", "Hümayun", "Şüştər" muğamlarının intonasiyaları özünü aydın göstərir.

1984-cü ildə bəstəkar tarzən R.Quliyevə həsr etdiyi Tar ilə simfonik orkestr üçün İkinci Konsertini, 1985-ci ildə isə Üçüncü Konsertini yazır. Bu dörd konsertin ilk ifaçısı, Xalq artisti, professor Ramiz Quliyev olmuşdu. O həm də Birinci və İkinci Konsertin redaktorudur. Üçüncü Konsert fond üçün lentə yazılmışdır.

Son dövrdə T.Bakıxanovun tar üçün maraqlı əsərlərindən fortepiano və tar üçün yazılmış "Türk rapsodiyası"nın adını çəkmək lazımdır. 2015-ci ildə bəstəkarın 85 illiyinə həsr olunmuş Azərbaycan Bəstəkarlar İttifaqının Üzeyir Hacıbəyli adına Konsert salonunda bu əsər istedadlı gənc tarzən Əməkdar artist, Beynəlxalq müsabiqələr laureatı Sahib Paşazadənin ifasında uğurla səsləndi.

T.Bakıxanov Tar və skripka ilə simfonik orkestr üçün ikili konsertin də müəllifidir. 1989-cu ildə yazılmış bu əsər ilk dəfə televiziya da tarzən Həmid Vəkilov və skripkaçı Ə.Babayev tərəfindən ifa olunmuşdur.

Bakıxanovun yaradıcılığında rəngbərəng məzmunlu mahnı və romansları da xüsusi yer tutur. Onun "Azərbaycan gölləri", "Vətən haqqında mahnı", "Gözəlliklər məs-

kəni", "Özbək bacım" (sözləri T.Mütəllibovundur), "Sevməyir, qoy sevməsin", "Sevən könlüm" (sözləri S.Rüstəmindir), "Səninlə bağlıdır bəxtiyarlığım" (sözləri A.Bakıxanovundur) və başqa mahnıları asanlıqla dinləyici qəlbinə yol tapır. Vokal yaradıcılığında bəstəkar klassik və müasir Azərbaycan şairlərinin şeirlərinə müraciət edir. T.Bakıxanovun mahnıları neçə-necə professional və həvəskar müğənninin repertuarına daxil olmuşdur, radio və televiziya da ifa edilir.

Tofiq Bakıxanov yaradıcılığında musiqili səhnə janrına da müraciət etmişdir. O, 3 operetta və 3 baletin müəllifidir. T.Bakıxanov operettalarını bəstəkar N.Məmmədovla müştərək yazmışdır. 1964-cü ildə dramaturq M.Əlizadənin librettosu əsasında "Altı qızın biri Pəri", 1969-cu ildə A.Zeynallının librettosu üzrə "Məmmədəli kurorta gedir", 1979-cu ildə isə A.Babəyevin librettosu əsasında "Qız görüşə tələsir" musiqili komediyaları yaranır. Sonuncu operetta Azərbaycan bəstəkarlarının V qurultayının proqramına daxil edilmişdi (1979).

T.Bakıxanovun istedadı balet janrında da özünü yeni və orijinal şəkildə göstərir. Bəstəkarın ilk baleti – əmək qəhrəmanlığına həsr edilmiş birpərdəli "Xəzər balladası" nın premyerası 1968-ci il yanvarın 14-də Azərbaycan Dövlət Akademik Opera və Balet Teatrının səhnəsində olmuşdur (baletmeyster – M.Məmmədov və R.Axundova, libretto

müəllifi S.Məmmədzaadə, dirijor K.Əliverdibəyov, rəssam – İ.Seyidova). Bu əsər həmçinin Gəncə, Moskva, Sankt-Peterburq, Kiyev, Kislovodskda, Parisdə keçirilən VII Beynəlxalq rəqs festivalında (1969) "Şan-Elize" teatrında nümayiş etdirilmişdir. "Xəzər balladası" eləcə də Fransanın Ameyen, Bezanson, Dijon, Le Krezo, Eks- Provans, Nansi, Soşo şəhərlərində səslənmiş, Lüksemburq və Monakoda tamaşaya qoyulmuşdur.

"Xəzər balladası"nın müvəffəqiyyətindən ruhlanan T.Bakıxanov S. Yesenin "Fars motivləri" və başqa poetik əsərləri əsasında "Şərq poeması" baletini yaradır. Baletin premyerası ilk dəfə 1988-ci ildə Azərbaycan Dövlət Konseruatoriyasının nəzdində Ş.Məmmədova adına Opera Studiyasının səhnəsində həyata keçirilir (baletmeyster Rəşid Əhmədov olmuşdur).

T.Bakıxanovun Nizami Gəncəvinin "Xəmsə"si əsasında yaratdığı birpərdəli "Xeyir və Şər" baleti bəstəkarın yaradıcılığında layiqli yer tutur. Bu balet dahi Azərbaycan şairi Nizaminin 850 illiyinə həsr olunmuş müsabiqədə başqa Azərbaycan bəstəkarlarının əsərləri ilə yanaşı mükafata layiq görülmüşdür (libretto müəllifi S. Məmmədzaadə idi).

"Xeyir və "Şər" baletinin musiqisi ilk dəfə 1992-ci ildə fevralın 28-də Azərbaycan Dövlət filarmoniyasında keçirilən Azərbaycan bəstəkarlarının plenumunda İsmayıl

Hacıyevin dirijorluğu ilə Azərbaycan Dövlət Filarmoniyasının simfonik orkestri tərəfindən ifa olunmuşdur.

Sonralar bu üç balet Azərbaycan Opera və Balet Teatrının daimi repertuarında olmuş, bir neçə redaktələrdə nümayiş etdirilmişdi.

Bu yaxınlarda bəstəkarın 85 illik yubileyi ilə əlaqədar bu üç birpərdəli balet Xalq artisti dirijor Cavanşir Cəfərovun rəhbərliyi altında Azərbaycan Dövlət Opera və Balet Teatrının səhnəsində göstərilmişdir.

Bəstəkarın bioqrafiyası hər şeydən əvvəl onun əsərlərinin bioqrafiyasıdır; yaradıcılıq sənətkarın şəxsiyyətini əks etdirir. T.Bakıxanovun musiqisi asanlıqla dinləyici qəlbinə yol tapır. İnsana ılıqlıq, xeyirxahlıq, səmimiyyət kimi hisslər aşılayır. Onun musiqisi hər yerdə – respublikamızda, onun hüdudlarından uzaqlarda, xarici ölkələrdə uğurla səslənir. Bəstəkarın əsərlərinin ilk dəfə səsləndirməsinə Ç.Hacıbəyov, R.Abdullayev, R.Məlikaslanov, K.Əliverdibəyov, Ə.İsrafilzadə, Ə.Cavanşir, F.Kərimov, C.Cəfərov, İ.Şpiller (Moskva), C.Dalqat (Sankt-Peterburq), L.Vitner (Vilnüs), K.Eliasberq (Sankt-Peterburq) kimi dirijorlar rəhbərlik etmişlər. Onun əsərləri nəinki respublikamızın tanınmış ifaçıları, eləcə də S. Knuşevitski, V. Simon. E.Altman, T. Priymenko (violonçel, Moskva), Q.Baykov (skripka, Bolqarıstan), K.Korneyev (fleyta, Moskva), V. Oqlobim (fleyta, Novosibirsk), R.Branovskaya (fortepiano, Moskva), Sem-

ra Asılıyazıcı (Türkiyə, vokal), Aleksandria Sultanzade Von Bruseldorff (Amerika, vokal) kimi xarici ifaçılar tərəfindən geniş dinləyici kütləsinə çatdırılmışdır. Bütün bunlar T.Bakıxanov musiqisinin demokratikliyini bir daha təsdiq edir.

Onu da demək lazımdır ki, T.Bakıxanovun müxtəlif janrlarda yazılan əsərləri bir çox ifaçıların repertuarını, eləcə də müxtəlif musiqi ocaqlarımızın tədris repertuarını zənginləşdirmişdir. Bu əsərlərin çoxu bəstəkarın 75, 80, 85 illiyinə həsr olunmuş konsertlərdə uğurla səslənmişdir. Bəstəkarın əsərləri və ifaçıları haqqında yerli mətbuatda bir çox müsbət rəylər verilmişdir.

T.Bakıxanovun musiqi ictimai fəaliyyəti də çoxcəhətlidir. O, 1953-cü ildən A.Zeynallı adına Bakı Musiqi Məktəbinin (indiki Musiqi Kolleci) müəllimi, sonra simlilər şöbəsinin rəhbəri, 1966-1970-ci illərdə "Azərnəşr"-in not-musiqi ədəbiyyatı və incəsənət redaksiyalarının müdiri vəzifələrində çalışmışdır. T.Bakıxanov 1970-ci ildən Ü. Hacıbəyli adına Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasının (indiki BMA) baş müəllimi, 1971-ci ildə ifaçılıq fakültəsinin dekanı, 1976-cı ildən dosenti olmuş, 1982-ci ildən professorudur. O, Bəstəkarlar İttifaqının qurultay və plenumlarında fəal iştirak etmiş, müxtəlif respublikaların şəhərlərində, bir sıra Avropa ölkələrində musiqimizin təbliği məqsədilə yarıdıcılıq səfərlərində olmuşdur.

Tofiq Bakıxanovun nəşr olunmuş əsərləri

Musiqili səhnə əsərləri

- 1.**1975** – «Каспийская баллада». Балет. Клавир. Москва.
- 2.**1994**. – «Добро и зло». Балет. Баку.
- 3.**2006**. "Şərq poeması" baleti. Klavir. Bakı.

Partituralar

Simfonik orkestr və müxtəlif alətlər üçün

- 4.**1967** – "Uzaq sahillərdə". Simfonik orkestr üçün poema. Bakı.
- 5.**1968** – Bir sayılı Simfoniya. Simfonik orkestr üçün. Bakı.
- 6.**1969** – "Konsert". Fleyta ilə kamera orkestr üçün Bakı.
- 7.**1987** – "İki trio". Violino, violonçel və fortepiano üçün ayrıca partiya. Partitura. Moskva.
- 8.**1990** – "Təntənəli uvertüra". – Sovet bəstəkarlarının simfonik əsərləri. Moskva.
- 9.**2007** – Simfonik muğam "Hümayun", Bakı.
- 10.**2009** – Simfonik muğam "Nəva", Bakı.
- 11.**2009** – Simfonik muğam "Rahab", Bakı,
- 12.**2009** – Simfonik muğam "Şahnaz", Bakı, .
- 13.**1999** – "Quzey Kıbrıs Fəsilləri". Kamera orkestri üçün Süita (7 hissə). Kirp – Lefkoşa.
- 14.**2009** – "Türk rapsodiyası". Violino ilə simfonik orkestr üçün. Bakı.
- 15.**2009** – 6 sayılı "Cazsayağı konsert". Violino ilə simfonik orkestr üçün. Bakı.
16. "Dünya durduqca yaşa". Solist, xor və simli orkestr üçün. Partitura. Əsər Türk Cümhuriyyətinin qurucusu Atatürk Mustafa Kamal Paşaya ithaf olunur.
- 16a. **2012** – Simfonik muğam, "Düğah", Bakı .
17. Min bir kəlam. Səs ilə kamera orkestri üçün.

Kamera-instrumental və vokal əsərləri

18. Violino, violonçel və fortepiano üçün "15 Azərbaycan xalq mahnısı" mövzuları üzərində violino üçün əlavə məşqlər partiyası ilə. Bakı.

19.**1956** – Violonçel ilə orkestr üçün "Eleqiya". Violino ilə fortepiano üçün işlənmişdir. Bakı, Azərbaycan Dövlət Musiqi nəşriyyatı .

20.**1957** – 17 uşaq mahnısı. Azərbaycan xalq melodiylarının violino ilə fortepiano üçün işlənməsi. (Violonçel ilə fortepiano üçün işlənməmişdir). Bakı, Azərbaycan Dövlət Musiqi nəşriyyatı.

21.**1960** – Violonçel ilə fortepiano üçün Sonata. Bakı, Azərbaycan Dövlət Musiqi nəşriyyatı.

22.**1961** – "Sevən könül". Səs ilə fortepiano üçün. Bakı, Azərbaycan Dövlət Musiqi nəşriyyatı.

23.**1963** – "Andante". Violino ilə piano üçün Bakı, Azərnəşr.

24.**1966** – "Konsert". Violonçel ilə orkestr üçün. Violonçel və piano üçün köçürmə. Bakı, Azərnəşr.

25.**1970** – "Gözəlliklər məskəni". Səs ilə piano üçün mahnılar məcmuəsi. Bakı. Azərnəşr.

26.**1970** – "Nigar". Səs ilə piano üçün mahnılar məcmuəsi. Bakı, Azərnəşr.

27.**1975** – Violonçel və piano üçün " İki Sonata". Bakı, Azərnəşr.

28.**1978** – "Qüdsidən söz düşəndə". Söz. A.Bakıxanovundur. Səs və piano üçün romans və mahnılar məcmuəsi. Bakı, "İşıq" nəşriyyatı.

29.**1978** – "Süita № 1". Skripka üçün solo. Bakı. "İşıq" nəşriyyatı.

30.**1980** – "Sonata №1". Skripka və fortepiano üçün. Bakı, " İşıq".

31.**1983** – "Konsert". Tar ilə simfonik orkestr üçün. Tar və fortepiano üçün köçürmə. Bakı, " İşıq" nəşriyyatı.

32.**1980** – "Konsert № 2" Tar ilə simfonik orkestr üçün. Tar və fortepiano üçün köçürmə. Bakı, "İşıq" nəşriyyatı.

33.**1993** – "Qüdsi". Söz. A. Bakıxanovundur. Səs və fortepiano üçün romanslar məcmuəsi. Bakı, "İşıq".

34.**1994** – "Qüdsi". 2-ci dəftər. Söz. A.Bakıxanovundur. Səs ilə fortepiano üçün romans məcmuəsi. Bakı. "Azərbaycan" nəşriyyatı.

35. "Konsert № 23 tar ilə simfonik orkestr üçün. Tar ilə fortepiano üçün köçürmə. Tusi adına ADPI-nin nəşriyyatı.

36. **2004** – "Şərqdən gələn sədalar". İran xalq musiqisinin əsasında "İki pyes" piano üçün, "Üç pyes" violino ilə piano üçün. Bakı, "Əl-Huda" nəşriyyatı, .

37. **2005** – 5 sayılı türk sonatası. Violino və fortepiano üçün. Bakı, "Adiloğlu" nəşriyyatı.

38. **2005** – Sonata №21. Viola və fortepiano üçün. Bakı.

39. **2005** – Sonata №22 Viola və fortepiano üçün, Bakı.

40. **2006** – Sonata №23. Viola və fortepiano üçün. Bakı.

41. "Mahnılar". Forteplano və oxumaq üçün. Sözləri Qulamrza Səbri Təbrizindir. Bakı, "Elm" nəşriyyatı.

42. **2006** – Simfoniya №24. Simli alətlər orkestri üçün. Forteplano üçün köçürmə. Bakı.

42a. **2008** – "Qarmon ilə simfonik orkestr üçün konsert". Qarmon ilə fortepiano üçün köçürmə, Bakı.

43. **2009** – Simfonik muğam "Nəva". Forteplano üçün köçürmə. Bakı.

44. **2009** – "Türk rapsodiyası". Violino ilə fortepiano üçün. Klavir. Bakı.

45. **2009** – 6 sayılı "Cazsayağı konsert". Violino ilə fortepiano üçün köçürmə, Bakı.

46. " Firdovsini yad edərkən", Səs ilə fortepiano üçün məcmuə.

47. **2009** – "Dünya durduqca yaşa". Səs ilə fortepiano üçün. Bakı.

48. **2008** – Azad Əliyevin repertuarından. Tofiq Bakıxanovun yeddi pyesi. Violino ilə fortepiano üçün. Bakı.

49. Tofiq Bakıxanovun "Xeyr və Şər" baletindən violino ilə fortepiano üçün köçürmələr.

50. "Min bir kəlam". Səs ilə piano üçün.

51. "Şərq poeması". Violino ilə fortepiano üçün köçürmələr.

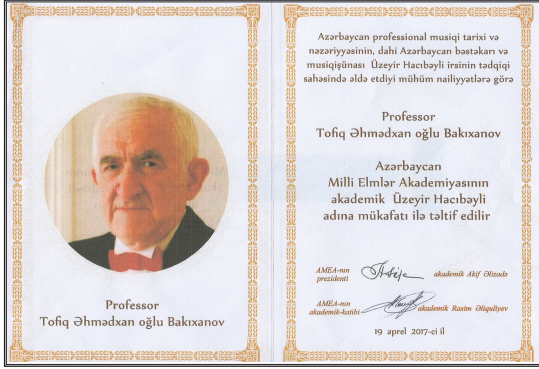
52. **2011** – "Tar ilə simfonik orkestr üçün konsert". Balaban ilə fortepiano üçün köçürmə. Bakı.

Ulu öndər Heydər Əliyev Tofiq Bakıxanova "Şöhrət" ordeni təqdim edir.
2000-ci il

Naxçıvan Muxtar Respublikasının Ali Məclisinin Sədri Vasif Talıbov Tofiq
Bakıxanova NMR Əməkdar incəsənət xadimi vəsiqəsini təqdim edir.
2015-cı il

Üzeyir Hacıbəyli adına mükafatın diplomu, 28.05.2017-ci il

Respublikanın Xalq artisti və
Əməkdar incəsənət xadimi,
Naxçıvan Muxtar
Respublikasının Əməkdar
incəsənət xadimi, professor,
"Şöhrət" ordenli bəstəkar
Tofiq Bakıxanov,
aprel 2017-ci il

Gənc solist, skripkaçı Tofiq Bakıxanov dahi
bəstəkar Üzeyir bəyin "Arşın mal alan"
musiqili komediyasından "Fantaziya"nı ifa
edərkən. Ü. Hacıbəylinin 60 illik
yubileyi qarşısında. 1945-ci il

Tofiq Bakıxanovun musiqili səhnə əsərləri: Baletlər

"Xəzər balladası" baletindən səhnəcik

"Xeyir və Şər"
baletindən səhnəcik

"Şərq poeması" baletindən səhnəcik

Musiqili komediyalar

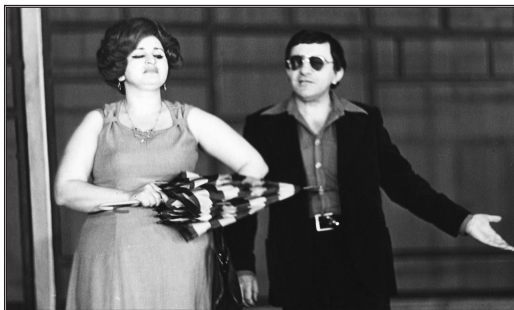
"Altı qızın biri Pəri"

Nəsibə Zeynalova, Bəşir Səfəroğlu

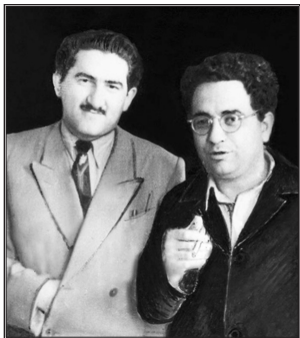
"Məmmədəli kurorta gedir "

Lütfəli Abdullayev

"Qız görüşə tələsir"

Kübra Əliyeva, Mobil Əhmədov

Soldan: Tofiq Bakıxanov müəllimi
akademik Qara Qarayev ilə
birlikdə. 1955-ci il

D.Şostakoviç Tofiq Bakıxanov (sağda).
Azərbaycan bəstəkarlarının
I qurultayında iştirak edərkən.
1956-cı il

Soldan: Tofiq Bakıxanov və görkəmli alman klassik bəstəkarı
Karl Orff. 1971-ci il, Münxen

ZEMFİRA QAFAROVA

TOFİQ BAKIXANOV

Redaktor:

Səkinə Səmədova

Texniki redaktor:

Əllada Səfərəliyeva

Çapa imzalanıb: 14.09.2017

Formatı: 70x100 1/32

Fiziki çap vərəqi: 1.25 ç.v.

Sifariş: 01

Tiraj: 500

Kitab «Prestij-N» MMC tərəfindən
nəşrə hazırlanmış və hazır diapozitivlərdən
ofset üsulu ilə çap olunmuşdur.

